ఆశ్రమవాసి

శ్రీ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

౧

మధుసూదనశర్మగారి 'నైమిశ' కుటీరం ఊరికి మైలుదూరంలో వుంది.

ఊరిలోని శర్మగారి స్నేహితు లైన వర్షీయాంసులూ— శిష్యప్రాయులైన నవయువకులూ మధ్యాహ్నం మూడుగంటలు— ఆప్రాంతానికి 'నైమిశం'లో చేరి అనేకవిషయాలమీద వేడివేడిచర్చలు సాగిస్తూ వుంటారు.

సాహిత్యం — సమాజం — కళ — వేదాన్తం ఒకటేమిటి సమస్తం ఆ చిన్న పెంకుటింటి పాలగచ్చుసావడి తుంగచాపల మీద అలా అలా వికసించి గిరగిర తిరిగి ఎగిరిపోతుంటాయి.

సుమారు మూడు అవుతుంది. కొంచెం మబ్బు— చినుకుగా వుండడాన్ని ప్రస్తుతం 'నైమిశా'నికి అట్టే 'డిమాండు' లేకపోయినా—గోపాలంమాత్రం 'నైమిశం' ప్రశాంత హృదయాన్ని చెదరగొడుతూ అందుకున్నాడు.

"నేర్చుకుపోయారోయ్— మీరూ— మీ ప్రేమదాహాలూ— విరహ కావ్యాలూ— నీలిమబ్బులూనూ.

ఈరోజుల్లో ప్రతివాడూ— ప్రేమ తిని ప్రణయం తాగుతూన్నట్టు ఉపన్యాసాలు పేలగొట్టేవాడే—

నే నెరుగుదునుగా—ప శాంతాపట్టీయో మాయాబెనర్జీయో — పూలదండలతో కైదండ లిస్తే శృంగార ఖంగారుతో అంగీకరించాలని మీ ముతావారి సంకల్పం—

చౌదరీ! ఒక్కటి చెబుతాను విను— పెద్దలు ఏర్పరచిన వివాహసంస్థ బహు దొడ్డది— పెండ్లి విషయంలో — చక్కని సాంప్రదాయం— చూసుకోవాలి గాని ఎందుకోయ్— ఈచదువుకొన్న చిత్రాంగులూ—ప్రేమ పెళ్లిళ్లూ— వాళ్ల ఆకతాయి వేషాలూ—అవకతవక ప్రవర్తనలూ......"

"అపర శంకరాచార్లుగారూ! అక్కడ ఆగండి—" క్రిష్ణయ్యచౌదరి దెబ్బదిన్నతాచులా తిరగబడ్డాడు.

"గోపీ! నీ చూపులో ఏదో గాఢమైన మాలిన్యం ప్రవేశించిందోయ్ — లేకపోతే మధురమైన మానవహృదయాన్ని—మృదులమైన స్త్రీజాతినీ — ఇంత చులకన చేసి మాట్లాడలేవు —

వేదవిజ్ఞానాన్ని — ఉపనిషదౌదార్యాన్ని—పోగొట్టుకొని, నీచబుద్ధులతో పతితమైన బ్రాహ్మణజాతి 'అహం' అంతా నీలో పేరుకున్నట్టు కనబడుతోంది.

పవిత్రమైన వేదమంత్రాల కర్థం మరిచిపోయి — మేజువాణీలకూ — వియ్యపురాలి లాంఛనాలకు తగువులాడిననాడే నీ

వివాహసంస్థ శిథిలమైపోయింది. పిల్లల శ్రేయస్సు పెరట్లో వుంచి—పెండ్లి అంటే—వర విక్రయం—కన్యాశుల్కాల వీధివేలంపాటగా మారిన వేళనే నీ పెద్దలూ—ఎద్దులూ—సమానం అని తేలింది.

ఈ విషమ సమస్యాకాలంలో—యువతీయువకులు—తమ విచక్షణ ఉపయోగించి తమ రుచులకూ—లక్ష్యాలకూ తగిన వారిని తామే చూసుకోక ఏంచేస్తారు ?

నాతరం, నాకు వరప్రసాదముగా ఇచ్చే నవ్యజాగృతిని — ఆత్మవికాసాన్ని — వద్దని నేను కళ్లు మూసుకోలేను.

ఎన్ని విదేశకావ్య మాధుర్యాలు—ఎన్ని 'నవంనవ' శిల్పసౌందర్యాలు—ఎన్ని అభినవ దివ్యసందేశాలు—నన్ను కొత్త వెలుతురులోకి గెంటివేసినవో నువ్వు గ్రహించగలవా ?—

మనిద్దరం బాల్యస్నేహితులమైనా—మానవజీవితంలో ప్రవేశించడంతోనే నీదో త్రోవ—నాదోత్రోవ—అయింది.

నీకు—సంఘం, లౌక్యం—ఉద్యోగం, పిల్లలు మర్యాద, వీటిచాటున భార్య ఒక ఉపకరణం. ఎంత మూర్ఖురాలైతే — అంత మంచిది — అప్పుడు సమాజంలో నువ్వు 'బాగుపడ్డ వాడవు'—

నాకు—నాజీవితవీణమీద సుఖశ్రుతిలో, ఒకతియ్యనిపాటగా — కదలి నృత్యం చెయ్యగలిగిన సుహాసిని, సహవాసిని — కావలెనని కన్నుచింపుకొని వెదకుతున్నాను. కాని నీవలె హృదయంలేని, రంగు 'సెల్యులాయిడ్' బొమ్మలను చూచి భ్రమపడుతున్నా ననుకోకు—

నాహృదయా న్నంతటినీ ప్రేమమయం చేసి—నాపూజామందిరంలో— హృదయాధిదేవత—మంగళమయి—అయిన శ్రీమధుమూర్తిని పూజచేస్తాను, గాని నీవలె సంఘం ఇచ్చిన కొయ్యబొమ్మను చచ్చినా ప్రేమించలేను—

శరత్కాలపు వెన్నెల్లో మిలమిల మెరిసే లేతచిగుళ్లవంటి నాప్రియురాలి ఎర్రని పెదవులు — చెంపలమీదనుంచి మెడవంపులోకి ప్రవహించే ఆమెలావణ్యకాంతి—కంటె నాకింకో ఉపాస్యదేవత లేదు. వట్టి శాక్తేయమతస్థుణ్ణి, 'ప్రీతి నామాపి మధురమ్' అన్న ముసలివాడు ఎంత బుద్ధిమంతుడోయ్ —

ఈ బలవన్నిశ్చయంలో — నాకు నువ్వూ—నీసమాజమూ......

"బాలతృణవత్ — అంతేనా" శర్మగారు లోపలనుంచి నవ్వుతూ వచ్చి నిలుచున్నారు. చౌదరి చలాకీగా "మా గరంగరమ్ ప్రసంగాన్ని నాటకంగా మార్చి ఖుషీగా రక్తికట్టించిన తమ సన్నిధి మాకు ప్రసాదించాలి" అన్నాడు.

"మావాదానికి మాధ్యస్థ్యం వహించి న్యాయం ఇప్పించాలి — ఇలాదయచెయ్యండి" అన్నాడు ఆహ్వానిస్తూ గోపాలం.

౨

మధుసూదనశర్మగారు వెనక విజయనగరప్రాంతంలో వున్న ఒక కళింగ జమీందారీలో ఠాణేదారుపనిచేసి, అంపపుకోతల

వంటి సంసారభోగాలను అనుభవించి — జీవితంలోని చేదుపానీయాల నన్నిటినీ చవి చూచి, విసిగి — పింఛను పుచ్చుకున్నారు. వూరికి దూరంగా వున్న తమ మామిడి తోటలో 'నైమిశ' మనే పేరుతో ఒక పెంకుటిల్లు వేసుకుని అందులో ముసలి భార్యా తానూ ప్రస్తుతం నిశ్చలమైన వాన ప్రస్థాశ్రమాన్ని నడుపుతున్నారాయన.

బ్రహ్మ సూత్రములను — గీతాభాష్య మును — దశోపనిషత్తులను — వివేకానందా దుల దివ్యసందేశాలను — తరచి చదివి లోతులు గ్రహించి ఆచరణకు దెచ్చిన పక్వహృదయుడు.

దూరానికి ఆరముగ్గిన బౌద్ధసన్యాసిలా కనపడతారు.

వృద్ధులతోనూ — యువకులతోనూ సాయిలాఫాయిలాగా మాట్లాడి అందరినీ రంజించే ప్రేమమూర్తి.

ఏవిషయాన్నైనా ఎత్తుకుని వివేకంతో చర్చచేస్తూ వుంటే వేదకాలపు ఋషుల ఔదార్యం జ్ఞాపకంవస్తుంది.

3

శర్మగారు గంభీరములైన తన కళ్లనెత్తి మానవజీవితాల వెనుక ఉండే ఏ నిగూఢ రహస్యాలనో చూస్తూ — 'ఈ పత్' నవ్వి ఇట్లా వారిప్రసంగంలో పలుకొన్నారు.

"నాయనా, వేడిపాలవలె పొంగులు వారే పడుచు హృదయాలలోని — తీవ్ర వాసనలనూ — ఆత్మాభిమానాలను...అర్థం చేసుకోగలను. కాని —

ప్రపంచంలో నిరంతరమూ ఎగిరే — అసూయా — ద్వేష — స్వార్థ ధూళులు మీ హృదయాలలోని నిర్మలత్వాన్ని మాపి — కుటిలములుగా చేస్తున్నాయి. ఫలితంగా కొందరు వట్టి మితవాదులూ — కొందరు శుష్క అతివాదులూ — అవుతున్నారు.

ఒకవైపు చూస్తే — వేదర్షులు స్వచ్ఛ హృదయాలతో ఏర్పరచిన వివాహమంగళ విధి బుద్ధిహీనశ్రోత్రియులవల్ల ఖిల మైపో యింది. మడిబట్టలూ — దేవతార్చన పెట్టె లూ దొంగస్నానాలూ — చాటున జరిగే ఘోరాలకు అంతు లేదు.

రెండవప్రక్కను చూస్తే — పరదేశ నాగరికతా ప్రభావాలవల్ల — ప్రేమకూ మోహానికీ భేదం తెలియని అజ్ఞానులు ప్రబలి పోతున్నారు.

బుద్ధిమంతుడు అందని తీవ్రకాంక్షల కోసం ఆత్మవినాశాన్ని చేసుకోక జీవితాన్ని నిగ్రహంతో బిగబట్టి ఎన్నో ఉత్కృష్ట కార్యాలకు వినియోగించివేస్తాడు.

నాయనా, ఈ జీవయాత్రలో — ఎన్ని ఆశాభంగాలు — ఎన్ని కాల్చే ప్రతీక్షలు — ఎన్ని అశాంతులు —

ప్రేమ ముందు శరిస్తుంది — ఏడిపిస్తుంది — తహతహపడినకొద్దీ దూరంగా జరిగిపోతుంది. ఒకనాడు హఠాత్తుగా ఎదురుచూడని త్రోవ వెంట వచ్చి నీ భుజంమీద చెయ్యి వేస్తుంది.

ఇప్పుడు నే నీ అరవై ఏండ్ల వృద్ధశరీరం లోనుంచి నా పడుచుప్రాయపు పొలిమేరల్లో ప్రవేశిస్తే ఆనాటి హృదయస్పంద సన్నివే శాలు కొన్ని జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి."

పాపం, ఆవృద్ధుని ముడతలుపడ్డ కళ్ల నుంచి రెండు మంచిముత్యాలు జారి చెక్కిళ్ల మీద కరిగిపోయాయి.

శర్మగారు గొంతు సవరించుకుని చెప్పడం మొదలుపెట్టారు.

౪

నేను విజయనగరం కాలేజీలో చదువుకొంటూండగా — ఎవరో మాకు దూరబంధువులు — జగన్నాథయాత్రకు వెడుతూ — ఒకసారి మా కుటుంబాన్ని చూచి వెళ్లవలెనని దిగి మాయింటికి వచ్చారు. అప్పుడు నాకు పద్ధెనిమిదీ — ఇరవై ఏళ్లు వుండవచ్చు.

మా నాయనగారు వారిని చాలా ఆదరించి ఒక్క వారంరోజులు బలవంతంమీద మా ఇంట్లో ఆపివేశారు.

వచ్చినవారిలో పదిహేనేండ్ల ఒక అమ్మాయికూడా వుంది.

ఆమె మా యింట్లో ప్రవేశించింది మొదలు అందరితో చనువుగా — నవ్వుతూ పాడుతూ గాలికన్న తొందరగా — లేడికన్న అందంగా మసలడం ప్రారంభించింది. ఎవ్వరితోనూ కొత్తలేదు — నవ్వులబండి — పువ్వులగుత్తి.

ఒకనాడు నేను నా 'స్టడీరూమ్'లో కూచుని ఏదో 'నోట్సు' తొందరగా వ్రాసుకుంటూ వుండగా — ఆమె ఓరగా మూసి వున్న నా గదితలుపు తోసుకు వచ్చి — కట్టున నన్ను చూచి సిగ్గుతో తిరిగిపోతూ- 'దొరగారి ఆఫీసుగాబోలు' (నేను ఖర్మం చాలక 'సూటు' తో వున్నాను) అంటూ నాకు వినపడేలాగనే గొణుక్కుని నవ్వుతూ గదిగుమ్మం దాటుతూ వుండగా — వాళ్లతో వచ్చిన ఒక ముసలావిడ చూచి "సీతా, ఏమిటా వెకవెక? నీబతుక్కిసాయం తల తగలేయించరా అంటే నీ తండ్రివినడు — అనుభవిస్తాడులే" రుంజుకుని వెళ్లింది.

నేను అప్పారావుపంతులుగారి శిష్యుణ్ణి. ఆ గురుదేవు డిచ్చిన కొత్తకళ్లతో అప్పుడే ప్రపంచాన్ని చూడడం ప్రారంభించినవాణ్ణి.

వెంటనే ఆ మాటలు నా కపాలాన్ని బద్దలుకొట్టి — మెదటిలో గుచ్చుకున్నాయి. పక్కగదలో వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూన్న మూలుగు వినబడింది.

నే నంతవరకూ — దురదృష్టదేవత జడలోని ఆ సుందరపుష్పాన్ని తేరిచూడనే లేదు.

అప్పుడామెను హృదయంలోకి తీసుకొని ఆదరించవలెనని ఎంతో తపించాను — మర్నాడు వారు బయలుదేరి వెళ్లిపోయారు. ప్రయాణసమయంలో సీత అందరితోనూ చెప్పి బండి ఎక్కుతూ నీలిగోరింటపూలవంటి కళ్లనెత్తి ఒక్కసారి నావైపు చూచి ముఖం అటు తిప్పుకుని వెళ్ళిపోయింది.

తర్వాతనుంచి మా ఇంట్లో ఏదోదీపం ఆరిపోయినట్టు 'ఫీల' యాను.

నాగదిలో — మా గురుదేవుడు పలికిన 'ప్రేమకలుగక బ్రతుకు చీకటి' అనే వాక్యం కాళ్లు వచ్చి పచారు చెయ్యడం మొదలెట్టింది.

ఇది దుర్లభజనానురాగమనీ— ఈజన్మ మధ్యంలో ఇంక సీత నాకు కనపడదనీ గ్రహించలేనంత మూర్ఖుణ్ణి గాను — కాని యువకహృదయాలను నులిచి తనవైపు లాక్కునే ఏదో ప్రబలశక్తి నన్ను ఉన్మత్తుణ్ణి చేసింది.

తర్వాత కొన్నాళ్లకు నాకు పెండ్లీ— అయింది, పిల్లలూ — పుట్టారు. సంసార చక్రంలో తలదంచుకొని పరిభ్రమించడమూ మొదలుపెట్టాను. కాని—

ఆ సీతకోమలవిగ్రహంమాత్రం చాల రోజులవరకూ నాకళ్లలోంచి జారిపోలేదు.

జీవిత - గాయాల నన్నింటినీ కాలమే మాన్పివెయ్యగలదు.

క్రమంగా నా నేత్రాలలోని సువర్ణ స్వప్నాలూ — నా మనస్సులోతులలోని తియ్యనికోరికలూ—మాసిపోయాయి.

ఒక ఇంటివాడనై ఉద్యోగం చేస్తూ 'నిశ్చింత'గా కాలం గడిపివేస్తున్నాను. మరికొన్నాళ్లకు ఇంకో చిత్రమైన అనుభవం.

౫

ఒకసారి నా ఉద్యోగపు హయాంరోజుల్లో కొన్ని ముఖ్యమైన జమీందారీవ్యవహారాలు పరిష్కరించుకోవడంకోసం ఒక పల్లెటూరు 'కమాను' వెళ్లాను. అక్కడ కొన్నాళ్లు మకాం చెయ్యవలసివచ్చింది.

గ్రామ—పెద్దలు, నాకు-వూరికి పక్కగా వున్న ఎలిమెంటరీస్కూల్లో బస ఏర్పాటు చేశారు.

జనసంచారం తక్కువ— చుట్టూ రకరకాలచెట్లు—పూలమొక్కలు— చక్కని గాలి—నావ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకోడానికి బహు సదుపాయంగా వుంది.

అక్కడ సుమారు నెలరోజు లున్నాను. నాపనిగూడ సలక్షణంగా పూర్తి అయింది. తెల్లవారితే స్వగ్రామం వెళ్లిపోడానికి ప్రయాణం పెట్టుకున్నాను.

పల్లెటూరి రైతుస్నేహితులు రాత్రి చాలావరకూ నాతోగడపి, అంతా దండాలు చెప్పి వెళ్లిపోయారు. పన్నెండుగంటలు దాటుతుంది. పుష్యమాసపువెన్నెల పుచ్చపువ్వులా వికసించి గ్రామసీమనంతటినీ వెలిగిస్తోంది.

నేను అప్పుడే గదిలోకి వెళ్లి పండుకున్నాను. బంట్రోతు వరెండాలో పాత ఈతచాపమీద ఒరిగి అట్టేసేపు కాలేదు.

పెరట్లో మామిడిచెట్లకింద పండుటాకులమీద పడుతూన్న ఏదో అడుగుల చప్పుడు పూర్తిగా నిద్రపోని నా చెవులకు తగిలింది. ఐదు నిమిషాలు గడిచాయి.

వరెండాలో ఏదో సన్నంగా తగ్గించిన గొంతులు వినపడుతున్నాయి.

బంట్రోతు మెల్లగా నాగదిలోకి వచ్చి వణుకుమాటలతో "బాబూ — యెవరో అమ్మ మీతో — మాటాడవలసిన... తొందరపని ... వుందట —. అరుగుమీద వుండమన్నాను ... సెలవైతే..."

"వద్దు— వెళ్లు— నేనే వస్తు... న్నాను." నాతలలోంచి మెదడు జారిపోయి ఆచోట ఆశ్చర్యం నిండిపోతోంది.

నేను తూలుతూ వెళ్లాను — ఆమె నన్ను చూచి మెల్లగా అరుగుపక్కనుంచి పెరట్లోకి నడుస్తోంది సాభిప్రాయంగా—

తలలోని మల్లెచెండు నడిచేత్రోవను సువాసనతో నింపుతోంది—

స్త్రీజాతి మృదు హృదయాన్ని తిరస్కరించలేని దౌర్బల్యంవల్ల అనాలోచితంగానే ఆమెను అనుసరించాను.

వెళ్లి వెళ్లి ఒక మామిడిచెట్టుదగ్గిర తల వంచుకొని నిలుచుంది. నేను సమీపించాను.

"అమ్మాయీ, యెవరు నీవు? ఇంత రాత్రివేళ నాతో ఏమి...పని వుంది?—"

ఆమెను స్పష్టంగా చూచాను స్వచ్ఛమయిన దంతపుబొమ్మవంటి—శరీరం—తెల్లని చీర— వెన్నెలకాంతిలోని ఆమె ముఖం నిర్మలసరస్సులో తెల్లగలువలా మెరుస్తోంది.

నాతలలో తుఫాను పట్టింది.

ఆ నవనీతమతి మాటలాడలేకపోయింది.

"చెప్పదగినంత పని ఏమీ లేకపోతే... నేను వెళ్లవచ్చు ననుకుంటాను" అతి కుతుకంతో బాధపడుతూనే.

"...ఈ సాహసానికి...మన్నించండి—ఈ రాత్రి... ఇలా వచ్చినందుకు... నన్ను నీచంగా యెంచితే ప్రాణాలు వదిలించుకోవడంకన్న ఏమీ చెయ్యలేను." పాపం అభిమానంతో కుంగిపోయింది.

"ఫర్వా లేదు— అట్లా దిగులుపడడం దేనికి? నాతో నిర్భయంగా మాటాడవచ్చు" కొంచెం ఊపిరిపోశాను.

ఆమె తేరుకుంది—

"నేనొక గొప్పయింటి విశ్వబ్రాహ్మణుల కుటుంబానికి చెందినదాన్ని. తాతతండ్రులు బాగా చదువుకొన్నవారు. ఏం లాభం—కలిసిన సంబంధమని ఒక నిర్భాగ్యుడికి నన్ను చేశారు. అతడు దుస్సహవాసాలు మరిగి దేశాంతరాల పాలయిపోయాడు.

చచ్చిందీ బతికున్నదీ నేటివరకూ తెలియదు. నాబతుకు మంటగలిసిపోయింది. మా వాళ్లకు చాకిరీ చేస్తూ—తోచనప్పుడు ఏవో పుస్తకాలు చదువుకుంటూ ఇక్కడే పడి వున్నాను.

ఈమధ్య ఎన్నోసార్లు మిమ్మల్ని చూశాను. మూర్ఛపోయిన నా కోరికలూ— ఆశలూ ఏవేవో మేలుకున్నట్టయింది.

మీ ప్రసన్నమైన ముఖం—చక్కని కళ్లూ-మీకు తెలియకుండానే నన్ను ఆకర్షించివేశాయి. కులం—మర్యాద-కీర్తికోసం ఎంతో గిలగిల కొట్టుకున్నాను. లాభం లేకపోయింది. పండువెన్నెల — నిండుయౌవనం——మీపాదాలదగ్గిరకు వచ్చిపడింది—అనుగ్రహించలేరూ?" శ్రావణరాత్రిలో నీటిమేఘంచాటునుంచి ఒక్క వెన్నెలరేకలా నీళ్లునిండిన కళ్లలోంచి సన్నంగా నవ్వి సిగ్గుతో తలవంచుకుంది—

ఆ శుభయామినిలో నా తను వొక్కసారి పులకరిల్లిపోయింది.

ఎన్ని అనంతతపస్సులకు — దురంత వేదనలకు—అనురాగనిష్ఠలకు — సుదూర సుఖస్వప్నాలకూ ఫలితంగా— ఈ కమ్మని రాత్రి—ఈ అప్సరసౌందర్యంనాకుప దేవతా

వరప్రసాదంగా-సిద్ధించిందో వూహించుకో లేకపోయాను. కాని...నా నోటి వెంట అప్రయత్నంగా ఈ మాటలు వచ్చాయి.

"నీ వంటి ఉషస్సుందరి నన్ను మనః పూర్తిగా ప్రేమించిం దంటే నా ధన్యత్వం ఎంతని వూహించగలను ? నా ముప్పదేండ్ల బ్రతుకులోనూ ఇంతటి పర్వసమయం సంభ వించ లేదు. నిజం. కాని—పూర్వమే భార్యా పిల్లలూ- సంఘం — మర్యాద— వీటిచేత 'మాంసపు జైలు'లో బంధింపబడ్డ ఖైదీని నేను.

ఇంత అస్వతంత్రపతితుడను నిన్ను ఎట్లా కన్నుల కద్దుకొని ఆదరించగలను ?

ఈ చక్కని వేళలో — మత్తులో— హాయిలో నీ సౌందర్యాన్ని—యౌవనాన్ని— కన్నులు మూసుకొని అనుభవించి నాత్రోవ వెంట నేను పోతే భవిష్యత్తులో—నీవు పడే నరకాగ్ని బాధను వూహించుకొని జాలితో కుంగిపోతున్నాను.

పురుషులు వట్టి వంచకులు — స్వార్థ పరులు—ఎవ్వరినీ నమ్మకు—వెళ్లు—వెళ్లి పో — నీవశమైతే — నన్ను దూరంగానే ప్రేమించు—పిచ్చిదానా! ప్రేమకు భౌతికస్పర్శ లక్కర లేదు. ఏ సుఖస్మృతిలోనైనా నిన్ను నేను తృప్తిగా తలచుకో గలనుసుమా ...

తిరిగి చూడకుండా నాబసలోకి నడిచి పోయాను.

మళ్లా చెట్లకింద పండుటాకుల్లో—విసురైన అడుగుల చప్పుడులోనుంచి 'ఛీ-మగవాళ్లు ఎంత రాళ్లు—' అన్న మాటలు గాలిలో తేలివచ్చాయి.

వెంటనే బంట్రోతును సామాను సర్దమని చెప్పి తెల్లవారుజామునే ప్రయాణం సాగించాను"

కథ పూర్తిచేసి—

వెచ్చని పొడుగైన నిట్టూర్పుతో శర్మగారన్నారు—

"నాయనా, జీవితాన్ని అనుభవపక్వం చేసి సత్యాన్ని గ్రహించండి — క్షుద్ర ప్రపంచవాసనలకు లొంగక — తపస్సుచేసి ఉత్తమలక్ష్యాలను సాధించండి — ఓహో ఇప్పటికే చాలా ప్రొద్దుపోయింది. మాట మీద మాటగా ప్రసంగం పెరిగింది — ఇంక లేవండి— రేపు కలుసుకుందాం" లేచి శర్మగారు లోపలికి వెళ్లిపోయారు.

'నైమిశం' మెట్లు దిగుతూ క్రిష్ణయ్య గోపాలం బుజం తట్టి "ఆత డనేకయుద్ధముల ఆరియు తేరిన వృద్ధమూర్తి" భైరవిలో సన్నంగా అందు కున్నాడు.

సవరణ.

జనవరినెల భారతిలో "విమర్శనా పద్ధతులు" అనే వ్యాసం రెండవ పేరాలో "కాబట్టి మనం ఒక కావ్యాన్ని విమర్శించినప్పుడు ఆ కవికి ఆ గ్రంథంగురించి యెటువంటి అభిప్రాయం వున్నదో," అను దానితో "సమకాలికులు దానిని యేవిధంగా ఆదరించేవారో, నేడు దానికి సాహిత్యంలో యెటువంటి స్థానమున్నదో" అను పంక్తులనుచేర్చి చదువుకొనవలెను.